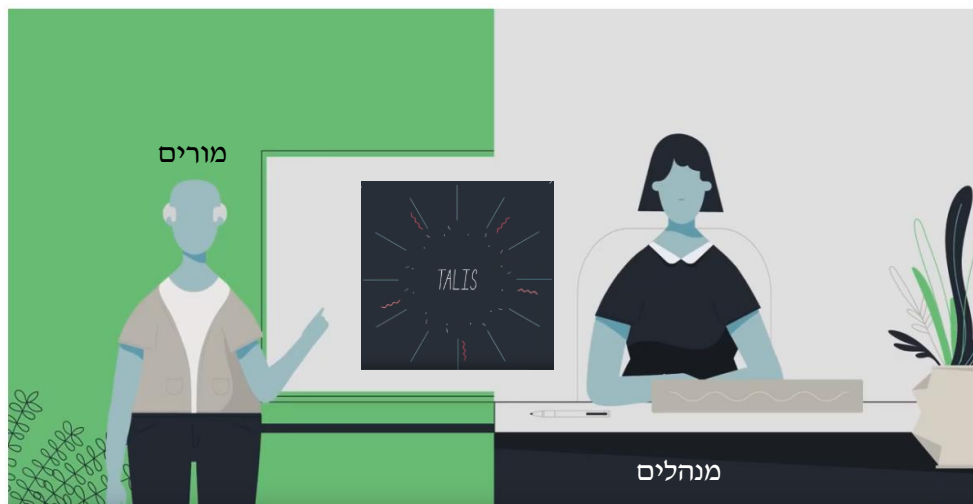

TALIS 2018 טאליס

Teaching and Learning International Survey

סקר ההוראה והלמידה הבין-לאומי

פרק 9

פיתוח מקצועי

9. פיתוח מקצועי

פיתוח מקצועי הוא מרכיב חיוני בקריירה של מורים ומנהלים, ויש בו כדי להבטיח כי לצוות החינוכי והניהולי עומדים הידע העדכני, המיומנויות והכישורים הנדרשים להם למילוי תפקידם. לפיכך, מערכות חינוך שואפות לספק למורים ולמנהלים הזדמנויות לפיתוח מקצועי, ובכך להשפיע במידה רבה על אפקטיביות ההוראה וטיב הניהול. ניתן לראות בפעילויות לפיתוח מקצועי שלב נוסף על רצף שתחילתו בהכשרת מורים טרם כניסתם למקצוע, דרך התמחות עם הכניסה למקצוע, והמשכו במגוון פעילויות לפיתוח מקצועי – הן רשמיות והן לא רשמיות – העוסקות במגוון תכנים ומשימות הנוגעים לתפקיד המורה והמנהל. מעבר למידת ההשתתפות של הצוות החינוכי בפעילויות מסוגים שונים לפיתוח מקצועי, ובפרט בתכנים בפעילויות אלו אל מול הצורך שמבטאים המורים בפיתוח מקצועי בתכנים שונים, תלויה ועומדת שאלת המאפיינים של פעילויות משמעותיות לפיתוח מקצועי. כמו כן, ישנה חשיבות לאפיון החסמים שעומדים כמכשלה בפני השתתפות מורים בפעילויות אלו ומנגד הפעולות שנעשות לעידוד ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי.

9.1. פיתוח מקצועי בקרב מורים

השתתפות בפעילות כלשהי לפיתוח מקצועי

כ-96% מהמורים בכיתות ז'-ט' בישראל השתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי בשנה שקדמה למועד המחקר. שיעור זה דומה לממוצע מדינות ה-OECD (94%), וגם לא נרשם הבדל של ממש בין מורים בבתי ספר דוברי עברית לאלו בבתי ספר דוברי ערבית.

לוח 1: שיעורי המורים שהשתתפו בפעילות כלשהי לפיתוח מקצועי

דוברי ערבית	דוברי עברית	ממוצע OECD	כלל ישראל	
95%	97%	94%	96%	השתתפות בפעילות כלשהי לפיתוח מקצועי

כאמור, כמעט כל המורים בישראל משתתפים בפעילויות לפיתוח מקצועי, כאשר נרשמו לעיתים פערים קטנים מאוד אך מובהקים בשיעורי ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי בין קבוצות מורים. בישראל נמצא פער קטן בשיעורי ההשתתפות כך שמורים מבתי ספר עתירי תלמידים מרקע חברתי-כלכלי מוחלש (מעל 30%) נוטים להשתתף מעט יותר מעמיתיהם בפעילויות לפיתוח מקצועי (97% לעומת 95% בבתי ספר שבהם שיעור התלמידים מרקע מוחלש עומד על פחות מ-30%). לעומת זאת, לא נמצא הבדל בשיעורי ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי בין מורים בבתי הספר הנבדלים בשיעור תלמידים מהגרים/עולים או כאלו עם צרכים מיוחדים, או לפי גודל היישוב אליו משויך בית הספר. ממצאים דומים נרשמו גם בממוצע מדינות ה-OECD. בבחינת מאפייני המורים, בישראל נמצא כי יותר מורים ותיקים השתתפו בפעילות לפיתוח מקצועי מאשר מורים בראשית דרכם (97% לעומת 94%, בהתאמה), כאשר לא נמצא הבדל מובהק בשיעורי ההשתתפות בפילוח לפי מגדר וגיל. תמונה דומה נמצאה גם בממוצע מדינות ה-OECD בעבור ותק בהוראה וגיל, וכן פער קטן ומובהק כאשר גברים משתתפים מעט יותר מנשים בפעילויות לפיתוח מקצועי (95% לעומת 94%, בהתאמה).

סוגי הפעילויות לפיתוח מקצועי

לפי דיווחי המורים, מבין הפעילויות לפיתוח מקצועי שבהן הם השתתפו בשנה שקדמה למועד מחקר, הפעילויות השכיחות ביותר בישראל הן השתתפות בהשתלמויות/קורסים פנים

אל פנים (82% מהמורים דיווחו על כך) וקריאת ספרות מקצועית (71%), ואילו הפעילויות השכיחות פחות הן תוכנית הסמכה פורמלית (26%), סיורים בבתי ספר אחרים (25%) וסיורים בארגונים עסקיים, בארגונים ציבוריים, בעמותות או בארגונים מהמגזר השלישי (15%). שיעורי ההשתתפות בשאר הפעילויות לפיתוח מקצועי הם בטווח הביניים ועומדים על כ-50% עד 55%. תמונה דומה באופן יחסי נרשמה גם בממוצע מדינות ה-OECD, מבחינת מדרג הפעילויות לפיתוח מקצועי על פי מידת השתתפות המורים בהן, אף כי שיעורי הדיווח על השתתפות לרוב גבוהים יותר בישראל. הדבר ניכר בעיקר בהשתתפות בתוכנית הסמכה פורמלית כגון לימודים לקראת תואר (26% בישראל לעומת 15% בממוצע מדינות ה-OECD), בקהילה מקצועית של מורים (53% לעומת 40%, בהתאמה), ובהשתלמויות/קורסים מקוונים (52% לעומת 36%, בהתאמה).

לוח 2: שיעורי המורים שהשתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי

דוברי ערבית	דוברי עברית	ממוצע OECD	כלל ישראל	סוג הפעילות לפיתוח מקצועי
86%	80%	76%	82%	השתלמויות/קורסים פנים אל פנים
74%	71%	72%	71%	קריאת ספרות מקצועית
67%	54%	49%	57%	ימי עיון בנושא חינוך שבהם מורים, מנהלים ו/או חוקרים מציגים את המחקר שלהם או דנים בסוגיות בנושאי חינוך
52%	54%	40%	53%	השתתפות בקהילה מקצועית של מורים
53%	52%	36%	52%	השתלמויות/קורסים מקוונים
57%	47%	44%	49%	הדרכה של עמיתים וצפייה בהם ו/או התבוננות עצמית, כחלק ממערך פורמלי של בית הספר
38%	22%	15%	26%	תוכנית הסמכה פורמלית
28%	24%	26%	25%	סיורים בבתי ספר אחרים
22%	12%	17%	15%	סיורים בארגונים עסקיים, בארגונים ציבוריים, בעמותות או בארגונים מהמגזר השלישי
38%	28%	33%	30%	אחר

שיעורי ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של מורים בבתי ספר דוברי ערבית דומים או גבוהים מהשיעורים בבתי ספר דוברי עברית, כאשר הפערים הגדולים ביותר נרשמו בהשתתפות בתוכנית הסמכה פורמלית ובימי עיון (פערים של כ-15%) וכן בהשתתפות בסיורים בארגונים שונים והדרכה של עמיתים (פערים של כ-10%).

על פי רוב, יותר מורים ותיקים בישראל דיווחו כי השתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי בהשוואה למורים בראשית דרכם. הדבר בולט בעיקר בכל האמור להשתתפות בקהילה מקצועית של מורים (57% מן המורים הוותיקים השתתפו בהן לעומת 41% מן המורים בראשית דרכם), בקריאה של ספרות מקצועית (75% לעומת 61%, בהתאמה), בהשתלמויות/קורסים מקוונים (55% לעומת 44%, בהתאמה) או פנים אל פנים (84% לעומת 76%, בהתאמה), וכן בהשתתפות בימי עיון (59% לעומת 50%, בהתאמה). בניגוד לכך, שיעורם של מורים בראשית דרכם שהשתתפו בתוכנית הסמכה פורמלית גדול יותר (31% לעומת 24% מהמורים הוותיקים). בשאר הפעילויות לפיתוח מקצועי לא נרשם הבדל של ממש בשיעורי ההשתתפות בין מורים ותיקים ואלו בראשית דרכם בישראל. בממוצע מדינות ה-OECD נרשמו שיעורי השתתפות גבוהים יותר של מורים ותיקים בכל הפעילויות לפיתוח מקצועי, בהשוואה למורים בראשית דרכם, למעט השתתפות בתוכנית הסמכה פורמלית (בדומה לישראל) והשתתפות בהדרכה של עמיתים וצפייה בהם ו/או התבוננות עצמית, כחלק ממערך פורמלי של בית הספר (בישראל לא נמצא הבדל).

מאפיינים של פעילויות משמעותיות לפיתוח מקצועי

כ-80% מן המורים בישראל, ללא הבדל ניכר בין מגזרי השפה, דיווחו על כך שלפעילות לפיתוח מקצועי שהשתתפו בה בשנה שקדמה למחקר הייתה השפעה חיובית על ההוראה שלהם. שיעור זה דומה לשיעורם בממוצע מדינות ה-OECD.

בבחינת מאפייני פעילות שלהן השפעה חיובית על ההוראה, נראה ששיעורים גבוהים של מורים בישראל ציינו מאפיינים הנוגעים למיקוד בתוכן – התאמה לצורכי הפיתוח המקצועי האישיים של המורה (90%), הסתמכות על ידע קודם של המורה (85%) והיות הפעילות מובנית היטב (84%) – ולמידה פעילה – אפשרות לתרגל וליישם ידע ורעיונות בכיתה (87%) ומתן הזדמנויות ללמידה פעילה (86%). רק מיעוט המורים בישראל ייחסו חשיבות לכך שהפעילות התקיימה בבית ספרם (55%) וכללה את מרבית עמיתיהם מבית הספר (42%). שאר המאפיינים צוינו על ידי כ-70% עד כ-80% מן המורים. על פי רוב, שיעור נמוך יותר או דומה מקרב המורים במדינות ה-OECD ציינו את המאפיינים הללו של פעילויות משמעותיות לפיתוח מקצועי. עיקר הפערים ניכרים במאפיינים הנוגעים למשך הפעילויות המשך (77% בישראל לעומת 40% בממוצע ה-OECD) ולהזדמנויות לפעילויות המשך (80% לעומת 51%, בהתאמה). שיעורי המורים שציינו את המאפיינים השונים של פעילות משמעותית גבוהים מעט יותר, על פי רוב, בבתי ספר דוברי ערבית לעומת אלו דוברי העברית. הפערים הגדולים ביותר ניכרו במאפיינים הנוגעים למיקום ההשתלמות בבית הספר שבו מלמדים לצד העמיתים, כאשר שיעורי הדיווח בקרב מורים בבתי ספר דוברי עברית דומים לאלו בממוצע ה-OECD, ואילו בבתי ספר דוברי ערבית הם גבוהים יותר בכ-30%.

לוח 3: שיעורי המורים שציינו את המאפיינים המתוארים לפעילויות פיתוח מקצועי שלהן השפעה חיובית על ההוראה

מאפיין של פעילות פיתוח מקצועי משמעותית	כלל ישראל	ממוצע OECD	דוברי עברית	דוברי ערבית
השפעה חיובית של פעילות לפיתוח מקצועי על ההוראה	81%	82%	81%	83%
פעילות ממוקדת וכוונת	התאמה לצורכי הפיתוח המקצועי האישיים	90%	89%	92%
	הסתמכות על הידע הקודם	85%	84%	87%
	מובנית היטב	84%	85%	82%
	מיקוד בתוכן הנחוץ להוראת המקצועות שאני מלמד	70%	72%	68%
פעילות ממוקדת וממוקדת	מתן הזדמנויות לתרגל/ליישם ידע ורעיונות חדשים בכיתה	87%	86%	93%
	מתן הזדמנויות ללמידה פעילה	86%	78%	89%
	מתן הזדמנויות ללמידה שיתופית	82%	74%	86%
	מיקוד בחדשנות בהוראה	75%	65%	70%
פעילות ממוקדת וממוקדת	יצירת הזדמנויות לפעילויות המשך	80%	51%	86%
	התקיימה לאורך תקופה ממושכת	77%	40%	79%
פעילות ממוקדת	התקיימה בביה"ס שלי	55%	47%	76%
	כללה את רוב העמיתים מביה"ס שלי	42%	39%	66%

במחקר ניסו לעמוד על הקשר בין השתתפות בפעילות משמעותית של פיתוח מקצועי (משתנה מסביר/בלתי תלוי) לבין שביעות רצון המורים מהעבודה ותחושת החוללות העצמית שלהם (משתנים מוסברים/תלויים) תוך בקרה על מאפייני רקע של המורים (כגון: מגדר, ותק בהוראה, היקף משרה) ומאפייני כיתה (גודל כיתה, שיעור תלמידים תת-משיגים מבחינה לימודית, עם בעיות התנהגותיות). בישראל ובמרבית המדינות שהשתתפו במחקר נמצא קשר חיובי בין השתתפות בפעילות משמעותית של פיתוח מקצועי לתחושת החוללות העצמית ושביעות הרצון מהעבודה. כך, מורים שהשתתפו בשנה שקדמה למחקר בפעילות לפיתוח מקצועי שהייתה משמעותית להוראה שלהם בכיתה נוטים להיות מרוצים יותר ובעלי תחושת חוללות עצמית גבוהה יותר.

תכנים שנכללו בפעילויות לפיתוח מקצועי

בישראל, התכנים הנפוצים ביותר אשר נכללו בפעילויות לפיתוח מקצועי שבהן השתתפו המורים במהלך השנה שקדמה למחקר נוגעים ישירות לתחום הדעת שהמורים מלמדים, קרי ידע הבנה וכישורים פדגוגיים בהוראת תחום הדעת (כמעט 80% מן המורים דיווחו על כך). כשני שלישים מן המורים דיווחו כי בפעילויות לפיתוח מקצועי בהן השתתפו נכללו תכנים הנוגעים לדרכים הערכת תלמידים, מיומנויות תקשוב לצורכי הוראה, וידע והבנה של תוכנית הלימודים. לעומת זאת, תכנים הנוגעים לרב-תרבותיות, כגון תקשורת עם אנשים מתרבויות/ממדינות שונות או הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית נכללו בפעילויות לפיתוח מקצועי בהן השתתפו רק כחמישית מן המורים, בעוד הנושא הוראה לתלמידים עם צרכים מיוחדים נכלל בפעילויות בהן השתתפו רק כשליש מהמורים. שאר התכנים נכללו בפעילויות לפיתוח מקצועי בהן השתתפו שיעורי ביניים של כ-35% עד כ-60% מן המורים.

לוח 4: התכנים בפעילויות לפיתוח מקצועי שעליהן דיווחו המורים

תכנים בפעילות לפיתוח מקצועי	כלל ישראל	ממוצע OECD	דוברי עברית	דוברי ערבית
ידע והבנה בתחומי הדעת שאני מלמד	79%	76%	78%	83%
כישורים פדגוגיים בהוראת תחומי הדעת שאני מלמד	79%	73%	78%	82%
דרכים להערכת תלמידים	69%	65%	65%	80%
מיומנויות תקשוב לצורכי הוראה	69%	60%	65%	78%
ידע והבנה של תוכנית הלימודים	67%	65%	64%	75%
הוראת כישורי למידה (למשל יצירתיות, חשיבה ביקורתית, פתרון בעיות)	60%	48%	58%	67%
התנהגות התלמידים וניהול הכיתה	56%	50%	50%	73%
ניתוח מידע מתוך הערכות התלמידים ושימוש בו	48%	47%	41%	68%
שיתוף פעולה בין המורים להורים	44%	35%	37%	67%
הוראה פרטנית	41%	47%	33%	62%
ניהול וארגון בבית הספר	37%	22%	30%	60%
הוראה לתלמידים עם צרכים מיוחדים	33%	43%	31%	38%
הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית	21%	22%	17%	35%
תקשורת עם אנשים מתרבויות שונות או ממדינות שונות	19%	19%	14%	33%
אחר	26%	28%	23%	35%

ככלל, מדרג התכנים על פי שכיחותם בפעילויות לפיתוח מקצועי בישראל דומה למדרג בממוצע מדינות ה-OECD ועל פי רוב לא נרשמו פערים ניכרים בשיעורי המורים שדיווחו על הכללת התוכן בפעילות. ועדיין, ניתן לזהות מספר תכנים שנפוצים יותר בפעילויות לפיתוח

מקצועי בישראל, וביניהם: ניהול וארגון בבית הספר (37% לעומת 22%), הוראת כישורי למידה (60% לעומת 48%), שיתוף פעולה בין המורים להורים (44% לעומת 35%), ומיומנויות תקשוב לצורכי הוראה (69% לעומת 60%). לעומת זאת, הוראה לתלמידים עם צרכים מיוחדים נפוץ פחות בפעילויות לפיתוח מקצועי בישראל (33% לעומת 43%).

במבט פנים-ישראלי, ניכר כי על אף מדרג יחסית דומה של התכנים על פי שכיחותם בפעילויות לפיתוח מקצועי בהן השתתפו המורים, שיעורי הדיווח על הכללת התכנים בפעילויות גבוהים הרבה יותר במגזר דוברי הערבית. על פי רוב, בששת התכנים הנפוצים במדרג, הפערים עומדים על כ-5% עד כ-15% וכך גם בתכנים הוראה לתלמידים עם צרכים מיוחדים והוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית, ואילו בשאר התכנים הפערים עומדים על כ-25% עד כ-30%.

בהשוואה למחזור המחקר הקודם, נרשמה בין 2013 ל-2018 עלייה בשיעור המורים שהשתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי בהן נכללו התכנים הוראת כישורי למידה (עלייה של 16%), דרכים להערכת תלמידים (13%), התנהגות התלמידים וניהול הכיתה (11%), ניהול וארגון בבית הספר (9%), מיומנויות תקשוב לצורכי הוראה (8%), כישורים פדגוגיים בהוראת תחום הדעת (5%) והוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית (4%). בשיעורי המורים שהשתתפו בפעילויות בהן נכללו שאר התכנים לא חל שינוי של ממש.

מעניין לציין כי בישראל לרוב לא נרשם הבדל ניכר בשכיחות התכנים בפעילויות לפיתוח מקצועי בין מורים בראשית דרכם למורים ותיקים, פרט לכך שפחות מורים בראשית דרכם ציינו את הנושאים הוראה פרטנית (33% לעומת 43%, בהתאמה) ומיומנויות תקשוב לצורכי הוראה (63% לעומת 71%, בהתאמה). לפחות בנוגע לנושא האחרון, הרי שהדבר עומד בהתאמה לכך שתחושת המסוגלות של מורים ותיקים נמוכה יותר מזו של מורים בראשית דרכם בשימוש בטכנולוגיה דיגיטלית (כמתואר לעיל). אם כן, בכל הנוגע לשימוש בתקשוב לצורכי הוראה יש למורים ותיקים, בהשוואה למורים בראשית דרכם, תחושת מסוגלות נמוכה יותר, והם גם משתתפים יותר בפעילויות לקידום מקצועי בתחום. חשוב לציין כי זהו אחד משני תחומים בלבד שבהם שיעור המורים הוותיקים שציינו צורך רב להתפתח בתחום איננו נופל משיעור המורים בראשית דרכם (ראו פירוט להלן).

במחקר טאליס ניסו לעמוד על קשר אפשרי השתתפות בפעילות לפיתוח מקצועי בפרקטיקה מסוימת או תחום תוכן ספציפי (משתנה מסביר/בלתי תלוי) לבין מידת היישום של הפרקטיקה בכיתה וכן תחושת המסוגלות הנוגעת לפרקטיקה/תחום התוכן (משתנים מוסברים/תלויים) תוך בקרה על מאפייני רקע של המורים (כגון: מגדר, ותק בהוראה, היקף משרה) ומאפייני כיתה (גודל כיתה, שיעור תלמידים תת-משיגים מבחינה לימודית או עם בעיות התנהגותיות). בישראל נמצאו קשרים חיוביים בכל המקרים שנבחנו. כך, מורים שהשתתפו בפעילות לפיתוח מקצועי בנושא פרקטיקות פדגוגיות נטו ליישם בתדירות רבה יותר פרקטיקות אפקטיביות בכיתה; מורים שהשתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי בנושא ניהול כיתה נטו להיות בעלי תחושת מסוגלות גבוהה יותר בניהול כיתה; וכן מורים שהשתתפו בפעילות לפיתוח מקצועי בנושא הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית נטו להיות בעלי תחושת מסוגלות גבוהה יותר להוראה בסביבות אלו, כל זאת בהשוואה לעמיתיהם שלא השתתפו בפעילויות אלו.

הצורך בפעילויות לפיתוח מקצועי

המורים נשאלו עד כמה יש להם צורך כיום בפיתוח מקצועי בכל אחד מן התכנים הללו. בישראל ובממוצע מדינות ה-OECD נמצאה תמונה דומה בעיקרה באשר לנושאים בצמרת ובתחתית מדרג הנושאים שיש בהם צורך רב לפיתוח מקצועי. שיעור גבוה יחסית של מורים בישראל ובממוצע מדינות ה-OECD הביעו צורך רב להתפתח בנושאים: מיומנויות תקשוב לצורכי הוראה (29% ו-18%, בהתאמה), בהוראה לתלמידים עם צרכים מיוחדים (25% ו-22%, בהתאמה), התנהגות תלמידים וניהול כיתה (22% ו-14%, בהתאמה). שיעורים גבוהים של מורים בישראל הביעו צורך רב להתפתח גם בנושא הוראת כישורי למידה (25%), ובמדינות ה-OECD הובע צורך רב להתפתח בנושא הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית (15% מהמורים). לעומת זאת, שיעור נמוך יחסית של מורים בישראל ובממוצע מדינות ה-OECD הביעו צורך רב להתפתח בנושא ידע והבנה של תוכנית הלימודים (13% לעומת 8%, בהתאמה), וכן בקרב מורי ישראל בנושא בהוראה פרטנית (12%) ובקרב מורים במדינות ה-OECD בנושא ניהול וארגון בית הספר (8%).

לוח 5: שיעורי המורים שיש להם כיום צורך רב בפיתוח מקצועי בתחומים שונים¹

תכנים בפעילות לפיתוח מקצועי	כלל ישראל	ממוצע OECD	דוברי עברית	דוברי ערבית
מיומנויות תקשוב לצורכי הוראה	29%	18%	29%	29%
הוראת כישורי למידה (למשל יצירתיות, חשיבה ביקורתית, פתרון בעיות)	25%	14%	26%	22%
הוראה לתלמידים עם צרכים מיוחדים	25%	22%	26%	23%
התנהגות התלמידים וניהול הכיתה	22%	14%	22%	20%
ניתוח מידע מתוך הערכות התלמידים ושימוש בו	19%	11%	20%	17%
כישורים פדגוגיים בהוראת תחומי הדעת שאני מלמד	19%	10%	20%	14%
דרכים להערכת תלמידים	17%	12%	17%	17%
הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית	17%	15%	14%	23%
שיתוף פעולה בין המורים להורים	16%	9%	16%	18%
ידע והבנה בתחומי הדעת שאני מלמד	16%	9%	17%	13%
תקשורת עם אנשים מתרבויות שונות או ממדינות שונות	15%	11%	13%	22%
ניהול וארגון בבית הספר	15%	8%	14%	15%
ידע והבנה של תוכנית הלימודים	13%	8%	12%	13%
הוראה פרטנית	12%	14%	11%	14%

במבט פנים-ישראלי, על פי רוב נרשמו שיעורים דומים של מורים בבתי ספר דוברי עברית ואלו בבתי ספר דוברי ערבית ציינו צורך רב בפיתוח מקצועי בתחומים המתוארים. עם זאת, בבתי ספר דוברי עברית ליותר מורים יש צורך רב בפיתוח מקצועי בכישורים פדגוגיים בהוראת תחום הדעת (20% לעומת 14% בבתי ספר דוברי ערבית), ואילו בבתי ספר דוברי ערבית ליותר מורים יש צורך רב בפיתוח מקצועי בהוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית (23% לעומת 14% בבתי ספר דוברי עברית) ותקשורת עם אנשים מתרבויות שונות או מדינות שונות (22% לעומת 13%, בהתאמה). לא זו בלבד שלמורים במגזר דוברי הערבית יש צורך רב יותר בפיתוח מקצועי בשני נושאים אלו, בהשוואה לעמיתים במגזר דוברי העברית, אלא שהם גם משתתפים יותר בפעילויות לפיתוח מקצועי בנושאים אלו (ראו

¹ מורה שדיווח שיש לו צורך בפיתוח מקצועי בנושא מסוים הוגדר מי שבחר "צורך רב" מבין ארבע אפשרויות תשובה: "אין לי כל צורך", "צורך מועט", "צורך בינוני" ו-"צורך רב".

לוח 4). ועדיין, מסתמן כי קיים מחסור בהיצע פעילויות לפיתוח מקצועי בתחומים אלו של רב-תרבותיות, בהשוואה לתחומים אחרים, שכן על אף הצורך היחסית גבוה לפיתוח מקצועי, שיעורי המורים שהשתתפו בפיתוח מקצועי בנושאים אלו נמוכים יחסית.

בהשוואה למחזור המחקר הקודם נרשמה בין 2013 ל-2018 עלייה מתונה של כ-5% בשיעור המורים שצינו צורך רב בפיתוח מקצועי בכמה נושאים: דרכים להערכת תלמידים, מיומנויות תקשוב לצורכי הוראה, ניהול וארגון בבית הספר, הוראה בסביבה רב-תרבותית או רב-לשונית, ועלייה קלה יותר של כ-2% בנושא הוראה לתלמידים עם צרכים מיוחדים. שלא במפתיע, כל הנושאים הללו למעט האחרון, נמנים גם עם הנושאים שנרשמה בהם עלייה בשיעור ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי בתקופה האמורה.

מעניין לציין כי בישראל כמעט בכל הנושאים שיעור גבוה יותר של מורים בראשית דרכם, בהשוואה למורים ותיקים, ציינו צורך רב לפיתוח מקצועי ובעיקר ידע והבנה בתחומי הדעת וכישורים פדגוגיים להוראת תחומי הדעת, כמו גם התנהגות תלמידים וניהול כיתה (פערים של כמעט 20%). רק בשני תחומים נרשמו שיעורים דומים בצורך בפיתוח מקצועי: מיומנות תקשוב לצורכי הוראה ותקשורת עם אנשים מתרבויות/מדינות שונות.

חסמים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי

כמחצית מן המורים בכיתות ז'-ט' בישראל ואף למעלה מכך ציינו כמה גורמים המהווים חסמים להשתתפותם בפעילויות לפיתוח מקצועי: היעדר תמריצים (58%), היעדר זמן בשל מחויבויות משפחתיות (52%) וכן התנגשות הפיתוח המקצועי בשעות העבודה (49%). כרבע מהם ציינו שהיעדר פיתוח מקצועי רלוונטי (29%), היעדר תמיכה מהמעסיק (26%) או מחירו היקר של הפיתוח המקצועי (23%) הם חסמים להשתתפותם בפעילויות. אי עמידה בדרישות קדם הפיתוח המקצועי היוו מכשול בפני כעשירית מן המורים (9%).

לוח 6: שיעורי המורים שצינו כי הגורמים המתוארים מהווים מכשול להשתתפותם בפעילויות לפיתוח מקצועי²

דוברי ערבית	דוברי עברית	ממוצע OECD	כלל ישראל	חסמים
37%	66%	47%	58%	אין תמריצים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי
49%	53%	37%	52%	אין לי זמן בשל מחויבויות משפחתיות
40%	52%	54%	49%	הפיתוח המקצועי מתנגש בשעות העבודה שלי
22%	31%	38%	29%	אין בנמצא פיתוח מקצועי רלוונטי
25%	26%	31%	26%	היעדר תמיכה מהמעסיק
21%	23%	45%	23%	הפיתוח המקצועי יקר מדי
10%	9%	11%	9%	אינני עומד בדרישות קדם מתאימות (למשל הסמכה, ניסיון, ותק)

אי עמידה בדרישות קדם היווה חסם נדיר יחסית גם בממוצע מדינות ה-OECD (11%), ושיעורי דיווח יחסית דומים ואף גבוהים במקצת בממוצע מדינות ה-OECD ביחס לישראל נרשמו בעבור היעדר תמיכה מהמעסיק והתנגשות עם שעות עבודה. ברם, היעדר זמן בשל מחויבויות משפחתיות מהווה חסם מרכזי יותר בישראל מאשר במדינות ה-OECD (52% לעומת 37%, בהתאמה) וכך גם היעדר תמריצים להשתתפות בפיתוח מקצועי (58% לעומת

² מוצגים שיעורי המורים המסכימים עם כל אחד מן ההיגדים, כלומר מורים שבחרו באפשרויות "מסכים" או "מסכים מאוד" מבין ארבע אפשרויות התשובה: "כלל לא מסכים", "לא מסכים", "מסכים" ו-"מסכים מאוד".

47%, בהתאמה). לעומת זאת, חוסר בפיתוח מקצועי רלוונטי משמעותי פחות בישראל מאשר במדינות ה-OECD (29% לעומת 38%, בהתאמה).

שלא במפתיע, היעדר זמן בשל מחויבויות משפחתיות מהווה חסם מרכזי יותר בעבור מורים שגילם עד 50 שנים (כ-60% מהם דיווחו על כך לעומת רק כ-35% מהמורים המבוגרים יותר). אף כי ניתן היה להניח שיותר מורים ותיקים בהוראה יציינו כי היעדר תמריצים להשתתפות בפיתוח מקצועי מהווה חסם עבורם, לדוגמה בשל ניסיונם ודירוגם המקצועי הדרישה והתמריץ להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי – אם לשם הכרה לגמולים ואם לקידום - קטנים, הרי שלא נמצא הבדל בשיעורי הדיווח על חסם זה בין מורים לפי הוותק או הגיל שלהם.

במבט פנים-ישראלי, שיעורי הדיווח על החסמים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי דומים על פי רוב בין מורים משני מגזרי השפה, פרט לכך שהחסמים התנגשות בשעות עבודה (52% לעומת 40%) ובעיקר היעדר תמריצים להשתתפות (66% לעומת 37%) מרכזיים יותר בקרב מורים בבתי ספר דוברי עברית.

שיעורי הדיווח על החסמים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי דומים לאלו ממחזור מחקר טאליס 2013, פרט לכך שנרשמה ירידה של 6% בחסם הנוגע ליוקר הפיתוח המקצועי.

תמיכה ועידוד להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי

המורים נשאלו על קבלת מגוון גורמים בכדי לסייע להם להשתתף בפעילויות לפיתוח מקצועי בשנה שקדמה למועד המחקר. אמצעי התמיכה הנפוץ לשם עידוד להשתתפות בפיתוח מקצועי הוא שחרור מחובת הוראה כדי להשתתף בפעילויות שהתקיימו בשעות העבודה הרגילות (30% מן המורים ציינו זאת). ממצא זה חשוב לאור העובדה שכמחצית המורים ציינו התנגשות בשעות כחסם להשתתפותם בפעילויות לפיתוח מקצועי (ראה לוח 6). שיעור דומה מהמורים ציינו שקיבלו חומרים שנדרשו לפעילות (30%), ופחות מכך ציינו תוספת כספית עבור פעילויות שהתקיימו מחוץ לשעות העבודה (21%) או החזר/תשלום בעבור הוצאות (19%). אמצעי התמיכה הנפוצים פחות היו תמיכה או גמולים שאינם כספיים וכן העלאה בשכר (כ-15%).

במבט פנים-ישראלי, עולה כי תמיכה שאינה כספית, הטבות מקצועיות שאינן כספיות, גמולים שאינם כספיים והעלאה בשכר נפוצים יותר בכ-5% עד כ-10% בבתי ספר דוברי ערבית, ואילו בבתי ספר דוברי עברית נפוצה יותר תוספת כספית בעבור פעילויות שהתקיימו מחוץ לשעות העבודה. שאר האמצעים לעידוד דווחו בשיעורים דומים בשני מגזרי השפה. ייתכן שמקור הבדלים אלו בהבדלים בהשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי ובפרט בסוגי הפעילויות. כך, נמצא שבקרב מורים בבתי ספר דוברי ערבית שיעורי ההשתתפות בתוכניות הסמכה פורמליות כפול מזה שבקרב מורים בבתי ספר דוברי עברית (38% לעומת 22%, בהתאמה, ראו לוח 2), והרי הסמכה רחבה יותר היא פעילות שבצידה הטבות מקצועיות שאינן כספיות (כמו שיפור הזדמנויות לקידום מקצועי), תמיכה שאינה כספית (כמו צמצום שעות הוראה, ימים חופשיים וכו') וכמובן העלאה בשכר.

לוח 7: שיעורי המורים שציינו כי קיבלו את הגורמים המתוארים כדי להשתתף בפעילויות לפיתוח מקצועי

תמיכה	כלל ישראל	ממוצע OECD ³	דוברי עברית	דוברי ערבית
שחרור מחובות הוראה כדי להשתתף בפעילויות שהתקיימו בשעות העבודה הרגילות	30%	---	30%	30%
חומרים שנדרשו לפעילויות	30%	---	30%	29%
תוספת כספית עבור פעילויות שהתקיימו מחוץ לשעות העבודה	21%	---	23%	14%
הטבות מקצועיות שאינן כספיות	21%	---	19%	26%
החזר או תשלום עבור הוצאות שונות	19%	---	19%	19%
תמיכה שאינה כספית עבור פעילויות שהתקיימו מחוץ לשעות העבודה	17%	---	14%	24%
העלאה בשכר	15%	---	12%	22%
גמולים שאינם כספיים	13%	---	12%	16%

במחקר טאליס ניסו לעמוד על קשר אפשרי בין מנגנוני תמיכה ועידוד להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי מחוץ לשעות העבודה (משתנה מסביר/בלתי תלוי) לבין ההשתתפות בפעילויות אלו (משתנים מוסברים/תלויים) תוך בקרה על מאפייני רקע של מורים (כגון: מגדר, ותק בהוראה, היקף משרה) ומאפייני כיתה (גודל כיתה, שיעור תלמידים תת-משיגים מבחינה לימודית או עם בעיות התנהגותיות). בישראל ובמרבית המדינות שהשתתפו במחקר נמצאו קשרים חיוביים, כך שהן מורים שדיווחו על מתן תמיכה שאינה כספית והן אלו שדיווחו על תמיכה כספית נטו להשתתף ביותר פעילויות לפיתוח מקצועי.

9.2. השתתפות מנהלים בפעילויות לפיתוח מקצועי

השתתפות בפעילות כלשהי לפיתוח מקצועי

כ-99% ממנהלי בתי הספר לתלמידי כיתות ז'-ט' בישראל השתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי המיועדות למנהלים בשנה שקדמה למועד המחקר. שיעור זה דומה לממוצע מדינות ה-OECD, ודומה בין מנהלים מבתי הספר משני מגזרי השפה.

לוח 8: שיעורי המנהלים שהשתתפו בפעילות כלשהי לפיתוח מקצועי המיועדת למנהלים

השתתפות בפעילות כלשהי לפיתוח מקצועי	כלל ישראל	ממוצע OECD	דוברי עברית	דוברי ערבית
100%	99%	99%	99%	100%

סוגי הפעילויות לפיתוח מקצועי

מבין הפעילויות לפיתוח מקצועי המיועדות למנהלים שהמנהלים דיווחו כי השתתפו בהן בשנה שקדמה למועד מחקר, למעלה מ-90% מהמנהלים דיווחו כי השתתפו בקהילה מקצועית של מנהלים (92%). כ-80% מהם דיווחו על קריאת ספרות מקצועית (83%), השתתפות בימי עיון בנושאי חינוך (82%) והשתתפות בהשתלמויות/קורסים בתחום דעת, בשיטות הוראה או בנושאים פדגוגיים (80%). לעומת זאת, הפעילויות השכיחות פחות הן תוכנית הסמכה פורמלית (19%) והשתתפות בהשתלמויות/קורסים מקוונים (25%). כשני

³ מארגני המחקר אפשרו למדינות לבחור אם להכליל בשאלון שאלה העוסקת במנגנונים לעידוד ותמיכה בהשתתפות מורים בפיתוח מקצועי, תוך בחירה מבין 8 מנגנונים אפשריים. כיוון שרק 44 מבין המדינות שהשתתפו במחקר בחרו לכלול שאלה בנושא זה, כשלא כולן בחרו לכלול את כל המנגנונים המוצעים, מארגני המחקר בחרו שלא להציג ממוצע בין-לאומי.

שלישים מן המנהלים דיווחו על השתתפות בשאר הפעילויות לפיתוח מקצועי למנהלים, ובכלל זה השתלמויות/קורסים פנים אל פנים (64%) או במנהיגות (69%), או הדרכה של עמיתים וצפייה בהם ו/או התבוננות עצמית כחלק ממערך פורמלי (69%). תמונה דומה יחסית נרשמה גם במוצע מדינות ה-OECD, מבחינת מדרג הפעילויות לפיתוח מקצועי למנהלים על פי מידת השתתפות המנהלים בהן, אף כי שיעורי הדיווח על השתתפות לרוב גבוהים יותר בישראל. ניכר כי בישראל השתתפות המנהלים גבוהה יותר בעיקר בקהילה מקצועית (92% לעומת 61% במוצע מדינות ה-OECD), וכן בהדרכה של עמיתים וצפייה בהם כחלק ממערך פורמלי (69% לעומת 47% בהתאמה), ובקורסים בתחום הדעת, בשיטות הוראה או בנושאים פדגוגיים (80% לעומת 71% בהתאמה). לעומת זאת, בישראל השתתפות מנהלים נמוכה יותר בהשתלמויות/קורסים פנים אל פנים (64% לעומת 77%, בהתאמה) או מקוונים (25% לעומת 36%, בהתאמה). יש לשים לב כי במדינות ה-OECD, כמעט מחצית מן המנהלים (43%) השתתפו בפעילויות אחרות לפיתוח מקצועי של מנהלים מאלו המפורטות לעיל, ואילו בישראל כשליש (31%) דיווחו על כך.

לוח 9: שיעורי המנהלים שהשתתפו בפעילויות לפיתוח מקצועי המיועדות למנהלים

דוברי ערבית	דוברי עברית	ממוצע OECD	כלל ישראל	סוג הפעילות לפיתוח מקצועי
85%	94%	61%	92%	השתתפות בקהילה מקצועית של מנהלים
83%	82%	87%	83%	קריאת ספרות מקצועית
89%	79%	75%	82%	ימי עיון בנושא חינוך שבהם מורים, מנהלים ו/או חוקרים מציגים את המחקר שלהם או דנים בסוגיות בנושאי חינוך
79%	80%	71%	80%	השתלמויות/קורסים בתחום דעת, בשיטות הוראה או בנושאים פדגוגיים
77%	66%	73%	69%	השתלמויות/קורסים במנהיגות
74%	67%	47%	69%	הדרכה של עמיתים וצפייה בהם ו/או התבוננות עצמית, כחלק ממערך פורמלי
71%	61%	77%	64%	השתלמויות/קורסים פנים אל פנים
26%	24%	36%	25%	השתלמויות/קורסים מקוונים
24%	17%	16%	19%	תוכנית הסמכה פורמלית
29%	32%	43%	31%	אחר

שיעורי ההשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי של מנהלים בבתי ספר דוברי ערבית דומים או גבוהים מהשיעורים בבתי ספר דוברי עברית, כאשר הפערים הגדולים ביותר נרשמו בהשתתפות בהשתלמויות/קורסים במנהיגות או פנים אל פנים או בימי עיון בנושאי חינוך (פערים של כ-10%). מגמה הפוכה נרשמה בשיעורי ההשתתפות בקהילה מקצועית של מנהלים שנפוצה יותר בקרב מנהלים בבתי ספר דוברי עברית (94%) לעומת עמיתיהם דוברי הערבית (85%).

בהשוואה לדיווחי מורים (ראו לוח 2) על השתתפות בפעילויות של פיתוח מקצועי, בכל הנוגע לסוגי הפעילויות שנכללו הן בשאלון המורים והן בשאלון המנהלים, הרי שניתן לזהות מספר תובנות. כך, שלושה סוגי פעילויות לפיתוח מקצועי – השתתפות בקהילות מקצועיות, הדרכה של עמיתים וצפייה בהם ו/או התבוננות עצמית כחלק ממערך פורמלי, והשתתפות בימי עיון בנושאי חינוך – נפוצים יותר בישראל מאשר במדינות ה-OECD, בעיקר בקרב מנהלים אך גם בקרב מורים, כאשר שיעורם של המנהלים שהשתתפו בפעילויות אלו גבוה משיעור המורים. לעומת זאת, על קריאה של ספרות מקצועית – פעילות נפוצה לקידום מקצועי – דיווחו מעט יותר מנהלים מאשר מורים בישראל (פער של כ-10%), כאשר שיעורי הדיווח

בישראל דומים לאלו בממוצע מדינות ה-OECD. כמו כן, הן בישראל והן במדינות ה-OECD, ההשתתפות בקורסים מקוונים עדיין נפוצה פחות בהשוואה לקורסים פנים אל פנים, אך ניתן לראות כי בישראל לא זו בלבד ששיעור המורים שהשתתפו בקורסים מקוונים כפול משיעור המנהלים שהשתתפו בהם (52% לעומת 25%, בהתאמה), אלא גם ששיעור ההשתתפות של מורים בקורסים מקוונים גבוה בישראל מאשר בממוצע מדינות ה-OECD (52% לעומת 36%, בהתאמה), ואילו שיעור ההשתתפות בקורסים אלו בקרב מנהלים בישראל דווקא נמוך מאשר בממוצע מדינות ה-OECD (25% לעומת 36%, בהתאמה).

הצורך בפעילויות לפיתוח מקצועי

המנהלים נשאלו עד כמה יש להם צורך רב כיום בפיתוח מקצועי בכל אחד מן התחומים הללו. בישראל ובממוצע מדינות ה-OECD נמצאה תמונה דומה בעיקרה באשר לנושאים בצמרת ובתחתית מדרג הנושאים שיש בהם צורך רב לפיתוח מקצועי למנהלים. כשליש מהמנהלים בישראל הביעו צורך רב להתפתח מקצועית בשימוש בנתונים לצורך שיפור איכות בית הספר (34% בישראל לעומת 24% בממוצע מדינות ה-OECD), ובתכנון פיתוח מקצועי עבור/עם המורים (31% לעומת 20%, בהתאמה), וכרבע מהם ציינו ניהול פיננסי (27% לעומת 23%, בהתאמה) ופיתוח שיתוף פעולה בקרב מורים (27% לעומת 26%, בהתאמה). בשני התחומים הראשונים נרשמו הפערים הגדולים ביותר בשיעורי המנהלים שציינו צורך רב להתפתח בתחום בין ישראל לממוצע מדינות ה-OECD. לעומת אלו, כחמישית מהמנהלים בישראל הביעו צורך רב להתפתח בידע והבנה בהתפתחויות חדשות במחקר ובתיאוריה של מנהיגות (19% לעומת 14%, בהתאמה) במדיניות החינוך הקיימת (18% לעומת 16%, בהתאמה), בניהול משאבי אנוש (17% לעומת 21%, בהתאמה), ורק כשמינית מהמנהלים הביעו צורך רב בפיתוח מקצועי בקידום הוגנות והכרה בשונות (13% בישראל ובמדינות ה-OECD).

במבט פנים-ישראלי, ככלל שיעורי המנהלים שהביעו צורך רב להתפתח מקצועית בכל אחד מן התחומים היו גבוהים יותר במגזר דוברי העברית (בלפחות 10% ועד כ-125%), למעט שיעורים דומים יחסית בתחום ידע והבנה במדיניות החינוך הקיימת.

לוח 10: שיעור המנהלים שיש להם כיום צורך רב בפיתוח מקצועי בתחומים שונים

תכנים בפעילות לפיתוח מקצועי	כלל ישראל	ממוצע OECD	דוברי עברית	דוברי ערבית
שימוש בנתונים לצורך שיפור איכות בית הספר	34%	24%	39%	20%
תכנון פיתוח מקצועי עבור/עם מורים	31%	20%	37%	13%
ניהול פיננסי	27%	23%	29%	20%
פיתוח שיתוף פעולה בקרב המורים	27%	26%	32%	11%
תכנון תוכנית הלימודים הבית ספרית	22%	18%	26%	10%
מתן משוב יעיל	22%	19%	27%	7%
צפייה בהוראה בכיתה	20%	15%	24%	8%
ידע והבנה בהתפתחויות חדשות במחקר ובתיאוריה של מנהיגות	19%	14%	20%	15%
ידע והבנה במדיניות החינוך הארצית/המקומית הנוכחית	18%	16%	17%	20%
ניהול משאבי אנוש	17%	21%	20%	10%
קידום הוגנות והכרה בשונות	13%	13%	16%	5%

חסמים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי

כמחצית מן המנהלים בבתי הספר לתלמידים בכיתות ז'-ט' בישראל ציינו כמה גורמים המהווים חסמים להשתתפותם בפעילויות לפיתוח מקצועי: היעדר תמריצים (51%) והתנגשות הפיתוח המקצועי בשעות העבודה (47%). כרבע מהם ציינו כחסמים היעדר זמן בשל מחויבויות משפחתיות והיעדר פיתוח מקצועי רלוונטי (25% כל אחד). היעדר תמיכה מהמעסיק (14%) או שהפיתוח המקצועי יקר מידי (9%) או אי עמידה בדרישות קדם הפיתוח המקצועי (5%) היוו מכשול בפני מיעוט מן המנהלים.

אי עמידה בדרישות קדם היווה חסם נדיר יחסית גם בממוצע מדינות ה-OECD (6%, בדומה לישראל). ברם, שיעור גבוה יותר של מנהלים במדינות ה-OECD מאשר בישראל ציינו כי יוקר הפיתוח המקצועי מהווה חסם בפני השתתפותם בפעילויות לפיתוח מקצועי (35% לעומת 9%, בהתאמה), ובמידה מסוימת גם היעדר תמיכה מהמעסיק (21% לעומת 14%, בהתאמה). לעומת זאת, שיעור גבוה יותר של מנהלים בישראל ציינו כי היעדר תמריצים להשתתפות בפיתוח מקצועי מהווה חסם בפניהם (51% לעומת 35%, בהתאמה), ובמידה מסוימת גם היעדר זמן בשל מחויבויות משפחתיות (25% לעומת 18%, בהתאמה). על שאר החסמים דיווחו המנהלים בשיעורים דומים בישראל ובמדינות ה-OECD.

לוח 11: שיעורי המנהלים שציינו כי הגורמים המתוארים מהווים מכשול להשתתפותם בפעילויות לפיתוח מקצועי המיועדות למנהלים

חסמים	כלל ישראל	ממוצע OECD	דוברי עברית	דוברי ערבית
אין תמריצים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי	51%	35%	58%	31%
הפיתוח המקצועי מתנגש בשעות העבודה שלי	47%	48%	47%	46%
אין לי זמן בשל מחויבויות משפחתיות	25%	18%	26%	23%
אין בנמצא פיתוח מקצועי רלוונטי	25%	27%	28%	16%
היעדר תמיכה מהמעסיק	14%	21%	11%	22%
הפיתוח המקצועי יקר מידי	9%	35%	7%	15%
אינני עומד בדרישות קדם מתאימות (למשל הסמכה, ניסיון, ותק)	5%	6%	4%	8%

במבט פנים-ישראלי, שיעורי הדיווח על החסמים להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי דומים בין מורים משני מגזרי השפה, פרט לכך שיותר מנהלים בבתי ספר דוברי עברית, בהשוואה לעמיתיהם בבתי ספר דוברי ערבית, ציינו כחסמים היעדר תמריצים להשתתפות (58% לעומת 31%, בהתאמה) והיעדר פיתוח מקצועי רלוונטי (28% לעומת 16%, בהתאמה), ופחות מהם ציינו את יוקר הפיתוח המקצועי (7% לעומת 15%, בהתאמה), והיעדר תמיכה ממעסיק (11% לעומת 22%, בהתאמה).

בהשוואה למחזור המחקר הקודם, נרשמו שינויים שאינם מובהקים סטטיסטית גם אם הם נראים משמעותיים בגודלם – לדוגמה עלייה של 9% בשיעור המנהלים שלדידם היעדר תמריצים היווה חסם להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי או ירידה של 10% בשיעור המנהלים שהתנגשות בזמן הפיתוח המקצועי ושעות עבודתם היווה חסם להשתתפותם בפעילויות אלו.

בהשוואה בין דיווחי מנהלים (ראו לוח 11) לדיווחי מורים (ראו לוח 6) על חסמים להשתתפות בפעילויות של פיתוח מקצועי: ככלל, בעבור כל אחד מן הגורמים האפשריים שיעורי הדיווח של המורים גבוהים משיעורי הדיווח של המנהלים, ומכאן שתפיסת הגורמים הללו כחסמים

להשתתפות בפעילויות לפיתוח מקצועי משמעותית יותר ושכיחה יותר בקרב מורים מאשר בקרב מנהלים. כך בישראל ואף יותר בממוצע מדינות ה-OECD. ניתן לזהות קווי דמיון בין דיווחי מורים ומנהלים על אודות חסמים להשתתפות בפעילויות של פיתוח מקצועי. היעדר תמריצים והתנגשות בין שעות העבודה לפיתוח המקצועי הם חסמים עיקריים, הן בקרב מורים והן בקרב מנהלים בישראל. זאת ועוד היעדר תמריצים מדווח בישראל בשיעורים גבוהים יותר מאשר בממוצע מדינות ה-OECD, בעיקר בקרב מנהלים. כרבע מן המורים ומן המנהלים ציינו כי אין בנמצא פיתוח מקצועי רלוונטי, והדבר מזמן בפני הגורמים הרלוונטיים קריאה להגדיל את היצע הפעילויות ובדגש על אלו שציין בהם צורך רב לפיתוח מקצועי.

לעומת זאת, נראה כי היעדר זמן בשל מחויבויות משפחתיות מהווה חסם משמעותי יותר בקרב מורים (52%) לעומת מנהלים (25%), ואולי מקור הדבר בפערי הגיל ביניהם. גם עלות יקרה של הפיתוח המקצועי מהווה חסם משמעותי יותר בפני מורים (23%) לעומת מנהלים (9%) ויש לבחון דרכים להקל על השתתפות המורים.